

Posudek diplomové práce Magdaleny Reuterové Jazykový management v procesu recepcce literárních textů:perspektiva rodilého a nerodilého mluvčího češtiny, 2013, ÚČJTK FF UK

Magdalena Reuter si vybrala jako téma své diplomové práce literární kritiku jako druh jazykového managementu a v souladu se svým oborovým zaměřením zkoumá literární kritiku při recepci textu u jedince, který se nachází v procesu osvojování češtiny. Práce vychází z předpokladu, že v percepci literárního textu budou rozdíly ze strany rodilého a nerodilého mluvčího. Autorka se inspirovala textem J. V. Neustupného Literární kritika jako jazykový management, který vychází z myšlenky, že literární kritika, jak její známá tištěná podoba, tak její praktikování na individuální rovině při procesu čtení a vnímání textu, je formou jazykového managementu. Klíčový je v tomto rámci pojem „foregrounding“ neboli úmyslné či neúmyslné používání jazyka tak, že vyvolává na určitých místech v textu u čtenáře minimálně povšimnutí, které je důležitým komponentem jazykového managementu.

Autorka provedla výzkumný experiment, při kterém dala přečíst současnou českou povídku dvěma lidem, jednomu rodilému a jednomu nerodilému mluvčímu češtiny. Čtenáři byli instruováni, aby dělali do textu poznámky. Poté autorka provedla s oběma účastníky tzv. následný rozhovor, při kterém popsali proces recepcce textu, a tak zjistila jednotlivé případy čtenářských povšimnutí, hodnocení a případných strategií řešení problémů.

Práce celkově představuje originální a relevantní pokračování ne příliš rozvinuté oblasti výzkumu jazykového managementu. Teoretické a metodologické přístupy jsou smysluplně a koherentně propojeny. Rozsah a záběr práce a autorčina neustálá reflexe každého kroku umožňují metodologickou průhlednost a dokonce i opakovatelnost, analýza je vyčerpávající. Navíc díky důrazu na managementové procesy, které nevznikají nutně na základě tzv. problémů neboli negativních hodnocení odchylek od očekávání, přispívá práce k rozvoji samotné teorie.

Kritické připomínky zde formuluji v podobě otázek pro diskusi, neboť jsem toho názoru, že autorka si je vědoma potenciální problematičnosti daných aspektů koncepce a analýzy práce.

1) Kategorie „rodilý mluvčí“ a „nerodilý mluvčí“. Tyto kategorie jakožto první východisko pro výzkum procesu čtení jsou jistě vhodné, ale při čtení práce mi opakovaně přicházela na mysl otázka, zda je kategorie „rodilosti“ opravdu tou nejrelevantnější kategorií při zkoumání toho, čeho si jednotliví čtenáři v textu povšimli a co hodnotili. Autorka si vybrala dva účastníky zřejmě na základě toho, že byli přibližně stejného věku a ani jeden z nich nebyl bohemista. Když se ale na oba účastníky podíváme blíže, zjistíme, že jejich zázemí jsou komplexnější. Čtenář Brian (nerodilý mluvčí) se např. profesionálně věnuje jazyku (učí angličtinu), vede multilingvní každodenní život, studoval literaturu a usiluje o to, aby se naučil česky, a to z jiných důvodů než čistě ekonomických. Čtenář Kuba se pohybuje víceméně v monolingvním prostředí, nečte v jiných jazycích než v češtině a nepracuje s jazykem. Mohli bychom tedy říct, že zatímco Kuba je prototypický „rodilý mluvčí“, Brian úplně prototypický „nerodilý mluvčí“ není. Kategorie nerodilého mluvčího se ale zdá být v analýze spíš kategorií, na kterou se účastník Brian orientoval při interpretaci vlastního chování. Nabízejí se tedy dvě otázky:

a) jestli by nebylo vhodné z hlediska analytika v závěru práce trochu přehodnotit východisko práce na základě něčeho, co autorka v celé práci naznačuje, a to koncepce „jazykové socializace“ (např. od autorek Ochsové a Schieffelinové) – mohla by se tím pádem také např. víc zohlednit skutečnost, že často mají čtenáři vyšší míru čtenářské socializace v jazycích, které nejsou jejich mateřštinou;

b) jestli by nebylo (také v závěru práce) vhodnější zdůraznit distinkci mezi čtenáři v tom, že Brian byl aktivně zapojen do procesu managementu osvojování jazyka, a Kuba nebyl. Když jsem totiž (jako nerodilá mluvčí češtiny) přečetla text z experimentu, zjistila jsem, že mé managementové procesy byly blíž k těm, které vykázal Kuba – např. přeskokování slov nebo prožívání lehké iritace nad stereotypy v textu.

2) Charakter vybraného textu a vztah nerodilého mluvčího k němu. Vybraný text k experimentu pojednával o postavě, která strávila mnoho let ve Spojených státech amerických a podle toho pak mluvila česky – často používala místo českých slov anglická, která ale byla přepsána v textu v souladu s jejich českou výslovností. Bylo by žádoucí (i v návaznosti na předchozí bod ke kategoriím rodilého a nerodilého mluvčího), kdyby autorka mohla při obhajobě více vysvětlit (tj. rozšířit to, co k tomuto bodu napsala na s. 62–63), do jaké míry mohla volba textu ovlivnit procesy jeho managementu těmito konkrétními čtenáři – Brian sice reprezentoval v tomto případě nerodilého mluvčího, ale s velice konkrétním zázemím. Co by např. s textem udělal rodilý mluvčí ruštiny?

3) Použití konverzačněanalytických pojmů „self-repair“ a „other-repair“. Autorka aplikuje tyto pojmy na velice širokém poli možných praktik při produkci a recepci literárního díla, zatímco konverzační analytici je definují hodně úzce. V autorčině aplikaci pojmu „self-repair“ se jako příklad uvádí to, že autor daného textu v něm mění něco dřív, než je text vydán, což je víceméně představitelné. Autorka ale konstatuje, že při recepci textu může docházet k „other-repair“. Pokud ale chápeme „repair“ jako náhradu jedné jazykové jednotky za druhou přímo v interakci, v jakém smyslu lze chápat ty akce, které provedli Brian a Kuba, jako „other-repair“?

Jinak po formální stránce je práce přehledná, logický sled kapitol a jejich tok je přirozený, v textu lze bez potíží od začátku do konce sledovat myšlenkovou linii. Práce je psaná srozumitelnou a kultivovanou angličtinou, jen na některých místech si anglickojazyčně socializovaný čtenář povšimne některých drobností, hlavně poněkud nešťastných lexikálních voleb, které však nebrání v porozumění. Konkrétně jde o následující příklady:

s. 9 „Language Management Theory once emerged from langue planning“ (místo „langue planning“ má být „language planning“)

s. 14 „Ondra has noted this deviation from the family-intern norm“ (místo „family-intern“ má být „family-internal“)

s. 22 „and have not been amplified as concerns the single stages of the management process“ (místo amplified má být „elaborated“)

s. 24 „1950’s“ (má být „1950s“)

s. 27 „has above been cited in two incidents“ (místo „incidents“ má být „instances“)

s. 38 „since it is written in temporary language“ (místo „temporary“ má být „contemporary“)

s. 38 „Brian took numeral literature courses“ (místo „numeral“ má být „numerous“)

s. 39 „1990’s“ (má být „1990s“)

s. 60 z transkriptu „saint Vita’s cathedral” – pravděpodobně řekl mluvčí „saint Vitus cathedral“

Přes veškeré dílčí kritické připomínky práci doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení „výborně“.

V Praze dne 2. 6. 2013

Mgr. Tamah Sherman, Ph.D.